

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

PHẠM MỸ NHẬT ANH

**THẾ GIỚI NGHỆ THUẬT TRONG SÁNG TÁC
CỦA TÔ HOÀI VỀ ĐỀ TÀI MIỀN NÚI**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2016

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHẠM MỸ NHẬT ANH

**THẾ GIỚI NGHỆ THUẬT TRONG SÁNG TÁC
CỦA TÔ HOÀI VỀ ĐỀ TÀI MIỀN NÚI**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60 22 01 21

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS. Đào Thủy Nguyên

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nghiên cứu trong luận văn này là trung thực và chưa từng được công bố trong bất kỳ công trình nào. Tôi xin chịu trách nhiệm về lời cam đoan này.

Thái Nguyên, ngày 20 tháng 04 năm 2016

Tác giả

Phạm Mỹ Nhật Anh

Xác nhận của giáo viên hướng dẫn

Xác nhận của khoa chuyên môn

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban Giám hiệu, các phòng ban chức năng, Phòng Đào tạo (bộ phận Sau đại học), Khoa Ngữ văn trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên, cùng toàn thể các thầy cô giáo đã tham gia giảng dạy và hướng dẫn nghiên cứu khoa học cho tập thể lớp Cao học K22 - Văn học Việt Nam đã tạo điều kiện giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu khoa học.

Xin được bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc tới PGS.TS. Đào Thủy Nguyên - người thầy, người mẹ tận tình trong công việc đã truyền thụ cho tôi nhiều kiến thức quý báu cũng như kinh nghiệm nghiên cứu khoa học trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu đề tài.

Cuối cùng tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành tới gia đình, bạn bè, các học viên lớp Cao học K22 - Văn học Việt Nam đã động viên, khích lệ, giúp đỡ tôi trong suốt thời gian qua.

Xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày 20 tháng 04 năm 2016

Tác giả

Phạm Mỹ Nhật Anh

MỤC LỤC

	Trang
Trang bìa phụ	
Lời cam đoan.....	i
Lời cảm ơn	ii
Mục lục.....	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	8
4. Giới thuyết khái niệm Thế giới nghệ thuật	8
5. Nhiệm vụ nghiên cứu	10
6. Phương pháp nghiên cứu.....	10
7. Đóng góp của đề tài.....	10
8. Cấu trúc của đề tài.....	11
NỘI DUNG	12
Chương 1. THẾ GIỚI NHÂN VẬT TRONG SÁNG TÁC CỦA TÔ HOÀI VỀ ĐỀ TÀI MIỀN NÚI	12
1.1. Tô Hoài và những sáng tác về đề tài miền núi.....	12
1.1.1. Vài nét về tiểu sử và con người nhà văn Tô Hoài.....	12
1.1.2. Đề tài miền núi trong sáng tác của Tô Hoài.....	14
1.2. Quan niệm nghệ thuật về con người của Tô Hoài trong những sáng tác về miền núi	16
1.3. Các kiểu loại nhân vật trong sáng tác của Tô Hoài về đề tài miền núi....	17
1.3.1. Khái niệm và phân loại nhân vật.....	17
1.3.2. Phân loại thế giới nhân vật trong sáng tác của Tô Hoài về đề tài miền núi.....	18
1.3.2.1. Những con người nghèo khổ, bất hạnh, nạn nhân của thần quyền và cường quyền	19

1.3.2.2. Những con người dũng cảm đấu tranh cho hạnh phúc cá nhân và độc lập tự do của dân tộc	28
1.2.4. Nghệ thuật xây dựng nhân vật	35
1.2.4.1. Khắc họa nhân vật qua ngoại hình	35
1.2.4.2. Khắc họa nhân vật qua hành động	38
1.2.4.3. Khắc họa nhân vật qua tâm lí.....	40
1.2.4.4. Khắc họa nhân vật qua ngôn ngữ.....	44
Tiểu kết:.....	48
Chương 2. THỜI GIAN NGHỆ THUẬT TRONG SÁNG TÁC CỦA TÔ HOÀI VỀ ĐỀ TÀI MIỀN NÚI.....	49
2.1. Khái niệm và phân loại Thời gian nghệ thuật.....	49
2.1.1. Khái niệm Thời gian nghệ thuật.....	49
2.1.2. Phân loại thời gian nghệ thuật.....	50
2.2. Các kiểu loại thời gian nghệ thuật trong sáng tác của Tô Hoài về đề tài miền núi.....	51
2.2.1. Thời gian sự kiện.....	51
2.2.1.1. Thời gian sự kiện lịch sử.....	51
2.2.1.2. Thời gian sự kiện đời tư	56
2.2.2. Thời gian tâm lí	59
2.2.2.1. Thời gian hiện tại	59
2.2.2.2. Thời gian quá khứ	62
2.2.2.3. Thời gian tương lai.....	65
2.2.2.4. Thời gian đồng hiện	68
Tiểu kết:.....	71
Chương 3. KHÔNG GIAN NGHỆ THUẬT TRONG SÁNG TÁC CỦA TÔ HOÀI VỀ ĐỀ TÀI MIỀN NÚI.....	72
3.1. Không gian và phân loại Không gian nghệ thuật.....	72
3.1.1. Khái niệm Không gian nghệ thuật	72
3.1.2. Phân loại không gian nghệ thuật.....	73

3.2. Các kiểu loại không gian nghệ thuật trong sáng tác của Tô Hoài về đề tài miền núi.....	74
3.2.1. Không gian thiên nhiên.....	74
3.2.1.1. Không gian thiên nhiên u ám, đen tối, dữ dội.....	75
3.2.1.2. Không gian thiên nhiên tươi đẹp, trong sáng, nên thơ.....	78
3.2.2. Không gian xã hội.....	83
3.2.2.1. Không gian xã hội ngọt ngào, ấm tối.....	84
3.2.2.2. Không gian tươi sáng, nhộn nhịp, căng tràn sức sống.....	91
Tiểu kết:.....	94
KẾT LUẬN	96
TÀI LIỆU THAM KHẢO	98

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Văn học viết về đề tài miền núi là một bộ phận quan trọng của văn học Việt Nam hiện đại. Trong đó văn xuôi viết về đề tài miền núi là mảng sáng tác thành công, đạt được nhiều thành tựu đáng kể, góp phần hoàn thiện văn học viết về miền núi. Địa bàn miền núi rộng lớn, con người miền núi hiền lành, giàu lòng yêu thương đất nước, giàu ý chí cách mạng đã được khám phá, miêu tả qua nhiều tác phẩm có giá trị. Lực lượng sáng tác mảng đề tài này ngày một đông, có tác giả là người miền núi, có người từ miền xuôi vốn “*để thương để nhớ*” đồng bào vùng dân tộc mà viết. Cùng với chính sách dân tộc đúng đắn của Đảng, văn học viết về miền núi dần dần có vị trí và được khẳng định. Tuy còn non trẻ nhưng văn học viết về miền núi đã góp phần không nhỏ làm cho vườn hoa văn học Việt Nam thêm nhiều hương sắc. Trong rất nhiều cây bút viết về đề tài miền núi, Tô Hoài thuộc trong số tác giả có nhiều thành công nhất.

1.2. Tô Hoài là cây bút văn xuôi sắc sảo, đa dạng, có vị trí đặc biệt quan trọng trong nền văn học Việt Nam, là một trong số những nhà văn có nhiều đóng góp to lớn cho sự phát triển của nền văn học Việt Nam hiện đại. Ông được coi là cây đại thụ của nền văn học Việt Nam. Sáng tác của ông được độc giả nhiều thế hệ say mê. Tính từ thuở trình làng chú Dế Mèn hào hiệp thích ngao du, cho đến nay nhà văn đã cho ra đời gần 200 đầu sách. Có thể thấy, hiếm có một nhà văn nào lại có tuổi đời và tuổi nghề gắn bó với công việc sáng tạo nghệ thuật chung thủy như Tô Hoài. Điều đáng ghi nhận ở nhà văn này là sức viết dẻo dai, bền bỉ. Sáng tác của Tô Hoài rất phong phú, nhiều lĩnh vực, nhiều thể loại: truyện ngắn, bút kí, tiểu thuyết, lí luận, kinh nghiệm sáng tác và văn học thiếu nhi... Tô Hoài là người hiểu nhiều biết rộng, sự nghiệp sáng tác của ông bao trùm nhiều mặt của đời sống, mỗi chặng đường sáng tác của Tô Hoài đều gắn với các chặng đường của lịch sử xã hội Việt Nam.

1.3. Tô Hoài sáng tác cả ở hai thời kì trước và sau Cách mạng tháng Tám. Sáng tác của ông đã phản ánh được nhiều sự kiện quan trọng của đất nước và đạt được nhiều giá trị thẩm mỹ phong phú. Một trong những mảng đề tài thành công nhất trong sự nghiệp sáng tạo của Tô Hoài là những tác phẩm viết về đề tài miền

núi. Đặc biệt “*Tô Hoài còn là người đầu tiên đặt viên gạch xây nền cho văn học viết về các dân tộc ít người*” [34, tr. 151]. Nếu như trước Cách mạng tháng Tám, người đọc biết đến Tô Hoài qua **Dế Mèn phiêu lưu kí, O chuột, Giăng thề, Cỏ dại...** thì sau Cách mạng tháng Tám, tên tuổi Tô Hoài càng được bạn đọc quan tâm hơn với những sáng tác dồi dào, phong phú đậm chất miền núi như: **Núi cứu quốc, Truyện Tây Bắc, Miền Tây, Họ Giàng ở Phìn Sa, Nhớ Mai Châu...** Trong số những sáng tác này có những tác phẩm đã được dịch ra nhiều thứ tiếng, được nhận những giải thưởng cao quý và được chuyển thành phim truyền hình.

Hiện nay, Tô Hoài là một trong những tác gia lớn được giảng dạy ở các trường đại học, trường phổ thông. Tuy đã có nhiều công trình nghiên cứu về Tô Hoài nhưng sáng tác của ông về đề tài miền núi vẫn chưa được nghiên cứu đầy đủ, hệ thống, toàn diện. Từ thực tế đó tôi quyết định thực hiện đề tài: “**Thế giới nghệ thuật trong sáng tác của Tô Hoài về đề tài miền núi**” với mong muốn đóng góp một phần nhỏ giúp cho độc giả yêu thích văn chương Tô Hoài có cái nhìn toàn diện, đầy đủ và sâu sắc hơn về tác phẩm của ông. Từ đó góp phần thiết thực vào việc dạy và học tác giả và tác phẩm Tô Hoài ở các cấp học.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Những công trình nghiên cứu tổng quan về sáng tác của Tô Hoài

Trên hành trình hơn 70 năm sáng tạo nghệ thuật, Tô Hoài và những sáng tác của ông được rất nhiều nhà nghiên cứu phê bình quan tâm. Cho đến nay đã có hàng trăm công trình nghiên cứu về nhiều phương diện trong sáng tác của Tô Hoài. Chúng tôi xin được viện dẫn một số bài viết tiêu biểu sau:

Nhận định về sự nghiệp của nhà văn Tô Hoài, Phạm Xuân Nguyên - Chủ tịch Hội Nhà văn Hà Nội khẳng định: “*Tô Hoài là một nhà văn lớn của văn học Việt Nam hiện đại, người có 95 tuổi đời nhưng đã dành hơn 70 năm đóng góp cho văn học. Ông là nhà văn chuyên nghiệp (...) Văn chương của ông hướng về những con người, số phận, cuộc đời lấm láp, đời thường. Ông ra đi vì tuổi trời nhưng văn chương của ông vẫn còn nguyên giá trị*” [2].

Nhà văn Nga Marian Tkachov đánh giá Tô Hoài là “*một trong những người viết văn xuôi hay nhất Việt Nam*” [47].

Nhà thơ Trần Đăng Khoa đã nhận xét: “*Tô Hoài là một pho từ điển sống, một pho sách sống. Ông như cuốn Bách khoa Toàn thư mà không Viện sĩ nào, không Học giả nào có thể sánh được*” [12].

Tưởng niệm về nhà văn Tô Hoài, nhà nghiên cứu Nguyễn Thị Thanh Xuân bày tỏ: “*Văn chương Tô Hoài sẽ còn mãi, xanh biếc theo thời gian vì nó lưu giữ cho chúng ta đời sống, vì nó phả lại nhịp đập của lịch sử, vì nó nói lên câu chuyện muôn đời của kiếp nhân sinh*” [66].

Ngoài các công trình nghiên cứu tiêu biểu vừa kể trên còn có rất nhiều công trình nghiên cứu đặc sắc khác về Tô Hoài và các sáng tác của ông như:

Tô Hoài và câu chuyện nghề văn (Vĩnh Quang Lê)

Tô Hoài, ra đi từ làng Nghĩa Đô (Phạm Hương)

Cảm nhận thời gian của Tô Hoài (Nguyễn Long)

Tô Hoài. Từ điển văn học (Nguyễn Văn Long)

Tô Hoài, văn và đời (Vũ Quân Phương)...

2.2. Những công trình nghiên cứu về thế giới nghệ thuật trong sáng tác về miền núi của Tô Hoài

Có nhiều công trình nghiên cứu về đề tài miền núi của Tô Hoài. Ở đây, tôi xin được đề cập đến những bài viết có liên quan đến thế giới nghệ thuật trong những sáng tác của Tô Hoài về đề tài miền núi.

* Về thế giới nhân vật

Thế giới nhân vật của Tô Hoài khá đông đúc, đa dạng, bình dị, đời thường. Trước Cách mạng tháng Tám, Tô Hoài được người đọc biết sớm qua những truyện ngắn, truyện dài viết về người dân quê và về loài vật. Cách mạng tháng Tám là cột mốc đánh dấu một bước chuyển biến quan trọng trong tư tưởng và sáng tác của Tô Hoài. Tô Hoài bám sát kịp thời các vấn đề mới của đời sống. Hòa mình vào dòng chảy chung của sự nghiệp cách mạng, những sáng tác của Tô Hoài có sự đổi mới về chủ đề và đề tài, dẫn đến sự thay đổi căn bản về thế giới nhân vật.